

УДК 336.71
Е21, Е22

Дучинська Н.І.
д-р екон. наук, проф.
проф. економічної теорії та маркетингу
Дніпровський національний університет ім. Олесь Гончара
пр Д.Яворницького,35, м.Дніпро, Україна,49000
E-mail: nduchinska@i.ua

Фіногеева О.В.
викладач кафедри економічної теорії та маркетингу
Дніпровський національний університет ім. Олесь Гончара
пр Д.Яворницького,35, м.Дніпро, Україна,49000
E-mail: ele4.fine@gmail.com

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВ ЯК ІНВЕТОРІВ РИНКУ

В статті досліджено основні мотиви поведінки домогосподарства як свідомого інвестора національної економіки. Визначено роль фінансового і банківського ринків в процесі залучення індивідуальних заощаджень домогосподарств до реального сектора. Проаналізовано існуючі фінансові інструменти та запропоновано їх осучаснення відповідно технічним та інформаційним технологіям. Акцентовано увагу на економічній політиці держави щодо стимулювання, супроводження та регулювання процесу інвестування домашніми господарствами
Ключові слова: домашні господарства, інвестиції, заощадження, банківське кредитування.

DUCHINSKA N.I.
Dr. Sc. of Economics, Head of the Department of Economic Theory and Marketing,
Oles Honchar Dnipro National University
D. Yavornitskogo, 35, Dnipro, Ukraine
E-mail: nduchinska@i.ua

FINOGEEVA O.V.
Lecturer of the Department of Economic Theory,
Oles Honchar Dnipro National University
D. Yavornitskogo, 35, Dnipro, Ukraine
E-mail: ele4.fine@gmail.com

RESEARCH OF ECONOMIC BEHAVIOR OF HOUSEHOLDS AS THE INVESTORS OF THE MARKET

In the article the basic reasons of households` behavior as national economy investors are studied. The role of financial and banking in the process of individual households` savings attraction to the real sector is defined. The present financial instruments are analyzed. Research objective is determination of the main motives in behavior of a household not only to save, but also conscious to be an investor of national economy. In this research it is suggested to consider housekeeping as a potential investor, by means of introduction of new financial instruments and perfecting the institutional copulas of all participants of investment market.. Application of the newest financial instruments at the investment market of Ukraine is a pressing question from position of the use of all possibilities of modern development of society. International experience of the developed financial markets gives an opportunity to Ukraine to be integrated in a world economy, that is a necessity for bringing in of foreign investors, free motion of capitals, raising of competitiveness of national economy. Further directions of research of investment potential of housekeeping consist in development and improvement of new modern instruments of investment market, with the self-weighted risks and well-regulated legislatively. Also a separate question in relation to the increase of investment activity of housekeeping is an analysis of motivational mechanisms of behavior of man that encourages her to investment activity.

Keywords: Households, investments, savings, bank lending

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Глобальні політичні, суспільні, технологічні зміни, які відбуваються сьогодні в усьому світі, потребують осучаснення теоретичного та практичного підходу до ролі та функцій світової спільноти, міжнародних та національних інституцій, держави, суспільства та, зокрема, людини. Зростаюче напруження у сфері міжнародних відносин, зниження темпів економічного розвитку багатьох розвинутих країн та одночасний швидкий розвиток інформаційних технологій і науки, збідніння населення та неспроможність суспільно-економічних інститутів вирішити більшість проблем потребують критичного перегляду існуючої парадигми розвитку сучасного людства. В цьому аспекті суть та функції багатьох суб'єктів економічних відносин змінюються, та виникає потреба у науковому обґрунтуванні даних явищ та процесів. Разом з цим, умови сучасного економічного розвитку викликають необхідність пошуку та реалізації нових фінансових інструментів за своєю технологічністю та економічною сутністю. Зростаюча роль людини як головного потенціалу сучасної економіки надає актуальності питанню фінансової поведінки домогосподарства та оцінці їх інвестиційного потенціалу.

Ключовими функціями домогосподарства як суб'єкта ринкових відносин є постачання ресурсів на ринок, а також споживання та заощадження, що відбувається шляхом розподілу власного доходу на задоволення власних поточних потреб і зберігання тимчасово невикористаних коштів.

Дослідженням питань формування заощаджень та перетворення їх на інвестиції з врахування схильності населення до заощадження та ризику займалися такі відомі класики економічної науки як Л. Вальрас, С.Л. Брю, К.Р. Макконел, Г. Марковіц, А. Маршалл, Ф. Модільяні, П. Самуельсон, А. Сміт, та інші. Українські та російські вчені також приділяли цій проблемі достатньо уваги, результати їх роботи відображено в працях М. Алексеєнко, С. Белозорова, О. Ватаманюка, А. Мороза, В. Осецького, С. Панчишина, М. Савлука тощо. На сьогодні в економічній теорії детально досліджена роль заощаджень населення, мотиви формування заощаджень домогосподарствами, а також механізми та інструменти перетворення заощаджень в інвестиції.

Природу схильності людини до заощадження досліджують відомі світові економісти протягом (замінила) тривалого часу. Дж.М.Кейнс підпорядкував схильність до споживання «основному психологічному закону», який полягає в тому, що зі зростанням доходу зростає схильність до заощадження [1]. Оскільки заощадження населення є основним інвестиційним ресурсом, постає завдання пошуку як механізму стимулювання домогосподарства до заощадження, зокрема, шляхом збільшення доходів, так і фінансових інструментів перетворення та залучення цих заощаджень до економіки країни у вигляді інвестицій. Метою дослідження є визначення основних мотивів у поведінці домогосподарства не тільки заощаджувати, а й свідомо бути інвестором національної економіки.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Аналізуючи останні дослідження інвестиційної ролі домашніх господарств, які проведені вітчизняними економістами, можна відмітити, що основна увага приділена визначенню суті заощаджень, їх значенню в процесі інвестиційного забезпечення тощо. Так, М. Савлук виокремлює економічний, фінансовий, соціальний та політичний аспекти ролі заощаджень домогосподарств в економіці, що дозволяє застосовувати відповідні важелі стимулювання росту заощаджень як основного інвестиційного ресурсу на різних рівнях суспільно-економічних відносин в країні [2].

О. Ватаманюк досліджує заощадження домогосподарств як частину національних заощаджень [3]. Т. Кізіма розглядає заощадження як відносини, що виникають всередині домогосподарства або між домогосподарством та іншими економічними суб'єктами з приводу розподілу отриманих доходів та формування відповідних фондів грошових коштів, що повинні забезпечувати споживання або зростання доходів їхніх власників у майбутньому [4]. Серед досліджень щодо функцій домогосподарства як учасника ринкових відносин цікава думка В.Базилевича. Він визначає домогосподарство як відтворюючий елемент ринкової системи та зазначає, що домашнє господарство є «учасником суспільного відтворення і реалізації економічних відносин приватної власності» [5].

Досліджуючи особливості інвестиційної поведінки домашніх господарств, А.Рамський акцентує увагу на тому, що під час рішення щодо інвестування вони керуються різними мотивами залежно від вікової структури, місця проживання, матеріального стану, освітнього і культурного рівня, традицій,

наявності професійної освіти або навичок в інвестуванні, наявності сімейного бізнесу, рівня громадської свідомості тощо [6].

Також, значну міру публікацій щодо інвестиційної ролі домогосподарств складають надбання у напрямку досліджень функціонування фінансового ринку. Варто зазначити, що даний напрямок наукових розробок є достатньо цінним та актуальним, оскільки пошук та впровадження новітніх форм фінансових інструментів дасть можливість максимально залучити домогосподарства до інвестиційного ринку. Проблемами трансформації заощаджень в інвестиції на фінансовому ринку України глибоко та ґрунтовно займається Т.Майорова, яка пропонує активно залучати домашні господарства до роботи фінансового сектора та вибудовувати партнерські відносини між населенням та інститутами спільного інвестування, пайовими інвестиційними фондами тощо [7].

Аналізуючи роботи, які присвячені проблемі трансформації фінансово-кредитних інструментів можна виділити праці О.П. Заруцької, І.М. Привалової, О.С. Марченко. Науковці досліджують можливість долучитись Україні до міжнародного досвіду створення платформ р2р -кредитування та доводять необхідність розвитку банківських платформ р2р-кредитування в умовах сучасної української економіки. Використання зазначених фінансово-кредитних інструментів на сьогодні є новою стратегією кредитно-інвестиційного розвитку національної економіки. Ідея залучення вільних коштів домашніх господарств безпосередньо до процесу кредитування дозволяє сподіватися на зростання інвестиційної активності населення. Проте, слід зазначити, що даний вид кредитування не врегульований на законодавчому рівні, не має чіткого визначення щодо процедури на рівні внутрішньобанківських процедур, а населення не ознайомлене з можливостями використання р2р-кредитування.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Інвестиційний процес представляє собою складну трансформацію тимчасово вільних коштів на фінансовий ресурс ринкової економіки. З розвитком технологій та інформаційних систем, фінансові інструменти дозволяють здійснювати дані перетворення достатньо швидко, знижують трансакційні витрати, та не вимагають від учасників цього процесу значних зусиль та часу. Головним призначенням фінансового ринку є об'єднання дрібних інвесторів - домашніх господарств з метою формування фінансового капіталу для забезпечення розширеного відтворення та зростання економічного та соціального потенціалу суспільства. Не визначеним залишається питання підвищення мотиваційної поведінки домашнього господарства на інвестиційному ринку. Дослідження потребує визначення ролі держави на інвестиційному ринку: партнер – учасник на основі ліберальної економічної політики чи жорстко контролююча регуляція. Особливого місця в дослідженні інвестиційної поведінки домашніх господарств займають розробка адаптованих до української економіки фінансово-кредитних інструментів, зокрема, на основі р2р-кредитування.

Формулювання цілей дослідження. В даному дослідженні пропонується розглянути домашнє господарство як потенційного інвестора, за допомогою впровадження нових фінансових інструментів та удосконалюючи інституційні зв'язки всіх учасників інвестиційного ринку.

Вклад основних результатів та їх обґрунтування. У сучасних умовах розвитку української економіки домогосподарство як економічна одиниця стає дедалі значущим суб'єктом фінансових відносин, взаємодіючи з державою, бізнесом, а також інститутами фінансового ринку. За роки існування України як незалежної держави з перехідною економікою домашні господарства набувають все більшого досвіду самостійних економічних суб'єктів з раціональною поведінкою, сміливіше долучаються до процесів на фінансовому ринку, використовуючи можливості збереження та збільшення власного доходу. Проте, крім позитивних зрушень в економічній активності домашніх господарств, зростанні економічної свідомості сучасної людини, залишається ціла низка проблем, що гальмують ініціативність та мотивацію індивіда до інвестиційної діяльності. Перш за все, це низька довіра до держави, державних та недержавних інституцій, уряду, врешті - один до одного та до суспільства взагалі. Нестача довіри відчувається гостріше останні роки та посилюється з напруженою внутрішньою та зовнішньою політикою країни. Невпевненість знижує мотивацію до дій в будь - якій сфері людського життя, особливо, вона стає перешкодою в економічній діяльності. Довіра у економічному сенсі є цілою системою взаємозв'язків, що спирається на існуючі формальні і неформальні інститути. Вона виступає специфічним економічним ресурсом, який визначає потенціал економічного зростання країни. Разом з тим, це складний соціальний феномен, дослідження якого вимагає міждисциплінарного підходу.

В умовах об'єктивної реальності, користуючись існуючими ресурсами та можливостями, підняти рівень довіри індивідуума та залучити домашні господарства до активного економічного життя, необхідно створювати прозорі, ефективно діючі фінансові інструменти, налагоджувати систему фінансових відносин між всіма суб'єктами ринку, ліквідуючи існуючі адміністративні методи регулювання, так зване, «ручне» керування економіки, відтворювати умови для запобігання корупції та монополістичних угод.

На сьогодні в світі можна спостерігати втрату сил пріоритетів цінностей і починають домінувати суспільні та індивідуальні інтереси. Глобалізація, що останні десятиліття лягла в основу суспільно-економічних відносин, призвела до загострення багатьох економічних проблем, які сьогодні уряди багатьох країн намагаються вирішити, повертаючись до захисту інтересів національних економік та підтримуючи потенціал й ініціативність особистості. В контексті людиноцентричного підходу, актуальним стає застосування фінансово-економічних інструментів, що розкриватимуть потенціал конкретного індивіда, окремого економічного суб'єкта, ставлячи в пріоритет його інтереси, що узгоджені з загальнодержавними та суспільними.

Одним із таких нових фінансових інструментів, що може бути ефективно використаний для залучення коштів домашніх господарств до інвестиційного ринку, є пірингове кредитування. Поряд з класичними функціями кредиту, даний вид використовує потенціал он-лайн мереж та інформаційних технологій. Он-лайн технології пронизали сучасне суспільство і проникли до усіх сфер життя. Сьогодні в системі інтернет впевнено здійснюють свою діяльність суспільні та партійні організації, учбові заклади, виробничі та торгівельні підприємства, банки та інші фінансові інститути. Активно розвивається ринок послуг шляхом просування он-лайн бізнесу та інтернет-маркетингу. Наявність доступу до Інтернет мережі, насиченість ринку мобільними гаджетами дозволяють долучатися до послуг, що надаються он-лайн.

Фінансовий ринок поступово також долучається і переходить на он-лайнове функціонування. Сучасні українські банки мають власні інтернет-додатки, через які надають послуги та продають власні банківські продукти. Такі сервіси набувають популярності та дозволяють охопити більше коло клієнтів.

Міжнародний досвід, пірингове кредитування доводить, що ця система сприяє формуванню ринку доступних позик, залучаючи до нього більшу кількість споживачів. На сьогодні США і Китай представляють найбільші два регіони, де галузь онлайн-кредитування найбільш розвинута. В Китаї найбільш поширеними є р2р –платформи, а в США потужно розвивається сервіси онлайн-кредитування з свого балансу. Так, популярний американський сервіс Elevate видав \$3,1 мільярди кредитів своїм 1,4 мільйона клієнтам, в 2016 році залучив кредитну лінію на \$ 545 мільйонів. Avant видали \$3 мільйонів кредитів понад 500 тисяч клієнтам, в 2016 році сек'юритизували \$255 мільйонів зі свого портфеля і ще \$ 392 мільйони отримали у вигляді кредитної лінії від JP Morgan і Credit Suisse. Payoff видав уже понад \$6 мільярдів кредитів більш ніж двом мільйонам клієнтам, і залучив в 2016 році нові \$70 мільйонів і \$46,8 мільйона інвестицій (сумарно вже \$300 мільйонів у вигляді інвестицій і кредитних ліній) [8].

Основні переваги р2р-кредитів - це прискорена і спрощена процедура кредитування, невеликі ставки за кредитами порівняно із традиційними фінансовими інструментами. Проте даний вид кредитування має цілу низку невирішених питань. Перш за все, не визначена чітко нормативно-законодавча база, не відрегульоване питання інституціонального підпорядкування та коло відповідальності учасників процесу р2р-кредитування. Ці невизначені аспекти значно підвищують ризики та гальмують розвиток ринку пірингового кредитування.

Варто зазначити, що крім організаційно-правових питань, доречно вдосконалювати пірингове кредитування як інструмент залучення фінансових ресурсів. Так, наприклад, актуальним в умовах забезпечення інноваційного розвитку української економіки, було б створення платформи р2р-кредитів під інноваційні проекти. На сьогодні р2р-кредити, як правило, забезпечують споживчі потреби та використовуються для забезпечення платоспроможності споживчого попиту. Проте, залучення до р2р-кредитування бізнесу значно збільшить можливості залучення інвестицій до реального сектору економіки.

Процес кредитування на р2р платформі може бути представлений у вигляді місця взаємодії потенційних приватних інвесторів-домашні господарства та позичальників – власників малого та середнього бізнесу, представників ІТ індустрії, науково-дослідних організацій, приватних компаній з

конкурентоздатними інноваційними проектами тощо. Домогосподарства, як приватні інвестори, можуть залучатися до програми модернізаційного розвитку країни шляхом підтримки конкретних новаторських проектів. Звичайно така інвестиційна платформа має бути організована на основі взаємодії банківського сектору, провідних науково-дослідних організацій, вищих навчальних закладів, провідних ІТ компаній тощо. Створення відповідних умов та стимулювання залучення учасників повинна взяти на себе держава шляхом зниження ставок оподаткування на певний період часу реалізації таких проектів за рахунок р2р кредитів, створення законодавчого поля для регулювання права інтелектуальної власності та відповідальності учасників тощо.

На початку реалізації даного проекту доцільно залучити банківський сектор, який має досвід, технологічну, професійну базу. Проте в подальшому можливо автономне функціонування інвестиційних платформ.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Застосування новітніх фінансових інструментів на інвестиційному ринку України є актуальним питанням з позиції використання всіх можливостей сучасного розвитку суспільства. Міжнародний досвід розвинутих фінансових ринків дає можливість Україні інтегруватися в світову економіку, що є необхідним для залучення іноземних інвесторів, вільного руху капіталів, підняття конкурентоспроможності національної економіки. Реформація сучасної фінансової системи, банківського сектору викликані об'єктивними умовами еволюційного розвитку економіки, що поступово переходить у фазу «інформаційного суспільства». Основними критерієм економічного зростання національної економіки є спрямування інноваційної активності та застосування новітніх технологій за допомогою залучення потенціалу кожного суб'єкта ринкових відносин. Домогосподарства, за умови зростання добробуту, підвищення довіри до держави та інших учасників суспільно-економічних відносин, прозорість фінансового ринку та його інструментів, чітке дотримання правових норм та законів, являються потужним вмотивованим власними інтересами інвестором, що здатен забезпечити потребу в інвестиційних ресурсах економіку країни.

Подальші напрями дослідження інвестиційного потенціалу домашніх господарств полягають в розробці та удосконаленні нових сучасних інструментів інвестиційного ринку, зі зваженими ризиками та врегульовані законодавчо. Також окремим питанням щодо підвищення інвестиційної активності домашніх господарств є аналіз мотиваційних механізмів поведінки людини, що заохочує її до інвестиційної діяльності

ЛІТЕРАТУРА

1. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж.М.Кейнс – М.: Гелиос АРБ, 2002. – 352 с.
2. Доходи та заощадження в перехідній економіці України / [В. Бандера, В. Буняк, З. Ватаманюк та ін.]; За ред. С.Панчишина, М.Савлука. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2003. – 406 с.
3. Ватаманюк О.З. Заощадження в економіці України: макроекономічний аналіз: [монографія] / О.З. Ватаманюк. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2007. – 536 с.
4. Кізіма Т.О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку: [монографія] / Т.О. Кізіма. – К.: Знання, 2010. – 431 с.
5. Мікроекономіка / за ред. В. Д. Базилевича. – К.: Знання, 2007. – 677 с.
6. Рамський А. Ю. Економічна сутність мотиваційної передумови інвестування домогосподарствами [Електронний ресурс] / А. Ю. Рамський // Ефективна економіка. – 2015. – № 1. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3736>.
7. Майорова Т. В. Інвестиційний процес і фінансово-кредитні важелі його активізації в Україні : монографія / Т. В. Майорова – К. : КНЕУ, 2013. – 332, с.
8. Онлайн-кредитування: світовий досвід [Електронний ресурс]– Режим доступу: <http://vikna.if.ua/cikavo/68086/view>

REFERENCES

1. Kejns, J.M.(2002). Obshhaja teorija zanjatosti, procenta i deneg [General theory of employment, interest and money]. Moscow: Gelios ARB [in Russian].
2. Panchyshyn, S. Savluk, M. (2003). Dohody ta zaoshhadzhennja v perehidnij ekonomici Ukrai'ny [The revenues and savings in transition economies Ukraine]. L'viv: Vydavnychyj centr L'vivs'kogo nacional'nogo universytetu imeni Ivana Franka [in Ukrainian].
3. Vatamanjuk, O.Z. (2007). Zaoshhadzhennja v ekonomici Ukrai'ny: makroekonomichnyj analiz: monografija. [The savings in the economy of Ukraine: macroeconomic analysis: monograph. L'viv: Vydavnychyj centr L'vivs'kogo nacional'nogo universytetu imeni Ivana Franka [in Ukrainian].
4. Kizyma, T.O. (2010). Finansy domogospodarstv: suchasna paradygma ta dominanty rozvytku: monografija. [Personal finance: contemporary and dominant paradigm of developmen]. K.: Znannja [in Ukrainian].
5. Bazylevych, V (Eds.). (2007). Microeconomics. K.: Znannja [in Ukrainian].
6. Rams'kyj, A. (2015). Ekonomichna sutnist' motyvacijnoi' peredumovy investuvannja domogospodarstvamy [The economic essence of motivational preconditions investment by households]. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3736> [in Ukrainian].
7. Majorova, T. (2015). Investycijnyj proces i finansovo-kredytni vazheli jogo aktyvizacii' v Ukrai'ni : monografija [Investment process and the financial and credit leverage its activation in Ukraine: monograph]. K. : KNEU [in Ukrainian].
8. Onlajn-kredytuvannja: svitovyj dosvid [Online loans: world experience]. vikna.if.ua. Retrieved from <http://vikna.if.ua/cikavo/68086/view> [in Ukrainian].